

Syryjski konflikt i jego wpływ na sytuację w Europie

Wstęp

Arabska wiosna i jej sukcesy w Tunezji, a następnie w początkowej fazie również w Egipcie i Libii, zachęciły mieszkańców Syrii do wystąpień przeciwko niesprawiedliwości, korupcji, a przede wszystkim niezwykle trudnym warunkom życia, jakie panowały w ich kraju, zwłaszcza na terenach wiejskich. W Syrii od 1963 r. władzę sprawuje partia Baas (*Hizb al-Baas al-Arabi al-Isztiraki*, Partia Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego), która zaraz po dojściu do władzy, na skutek zamachu stanu, 8 marca 1963 r. wprowadziła stan wojenny, trwający przez 48 lat.

Protesty w Syrii zaczęły się od drobnych, dziecięcych demonstracji w starożytnym, niemal stutysięcznym mieście Daraa, położonym na południu kraju, przy granicy z Jordanią. Dzieciaki w wieku od 9 do 15 lat namalowały na szkolnym murze wrogie rządowi hasła. Milicja za ten czyn aresztowała 15 dzieci. Rodzice, chcąc je ratować, bezskutecznie próbowali negocjować. Dzieci zostały zabite. 18 marca 2011 r., przed meczetem al-Omari w Daraa doszło do pierwszych protestów. Zebrało się ponad 3 tys. osób. Demonstrowano już nie tylko z powodu dzieci, ale nałożyło się na to niezadowolenie miejscowej ludności z sytuacji, w jakiej żyła. Wieloletnia susza, wypalone pola, brak wody i rządowy zakaz wiercenia studni, czyli brak widoków na przyszłość dla młodzieży, a przede wszystkim utrata podstawy egzystencji połączona z koniecznością migracji do miast, gdzie panowało bezrobocie. To wszystko wywołało rozpaczliwy sprzeciw. Milicja oddała strzały. Byli zabici¹.

W ramach solidaryzowania się z mieszkańcami Dary doszło do demonstracji w Damaszku – stolicy kraju, w Homs – trzecim co do wielkości mie-

¹ B. Scheller, *The wisdom of Syria's Waiting game*, London 2013, s. 32.

ście Syrii, położonym na zachodzie kraju, w Hama położonym niedaleko Homs oraz w największym mieście Syrii Aleppo, usytuowanym w północno-zachodniej partii kraju. Dochodziło też do demonstracji w mniejszych miejscowościach, jak chociażby w starożytnym Banias na Wzgórzach Golan. Jednym z podstawowych żądań demonstrantów było zniesienie stanu wojennego. To żądanie zostało spełnione przez władze Syrii 27 marca 2011 r. Doszło też do zmiany w rządzie, na stanowisko premiera powołano Adela Ahmada Safara, byłego ministra rolnictwa².

Były to jedynie kosmetyczne zmiany. Chociaż Mateusz Piskorski twierdzi, że z inicjatywy prezydenta Baszszara al-Asada przeprowadzono głębokie reformy wyczerpujące podstawowe żądania demonstrantów³. Samo zniesienie stanu wojennego nie przyczyniło się do polepszenia życia Syryjczyków, a wręcz przeciwnie w Syrii rozpoczęła się brutalna wojna domowa, w której po ponad czterech latach zginęło co najmniej 200 tys. osób, chociaż Syryjczycy twierdzą, że ofiar jest około pół miliona, a może nawet i miliona, bo każdy walczy z każdym i nie widać końca tej walki. Organizacja Narodów Zjednoczonych zrezygnowała z uaktualnienia liczby ofiar konfliktu w Syrii, bo nie można zebrać rzetelnych danych⁴.

Ten pozornie mały, niewiele znaczący kraj na Bliskim Wschodzie wciągnął w swoje wewnętrzne rozgrywki najważniejsze mocarstwa świata, jak Stany Zjednoczone, Rosję, Chiny. Jednocześnie rewolucja, a raczej wojna w Syrii, ma wpływ nie tylko na państwa ościenne czy owe wielkie mocarstwa, ale i na państwa Europy. Bowiem w tak zwanym międzyczasie na znacznym terytorium Syrii i Iraku powstało Państwo Islamskie (IS), które stało się najważniejszą organizacją terrorystyczną zagrażającą nie tylko państwu Bliskiego Wschodu, ale i całemu światu, a zwłaszcza Europie.

Celem tego artykułu jest ukazanie zależności bezpiecznego funkcjonowania państw europejskich od umiejętnego rozwiązania syryjskiego kryzysu. Autorka zakłada, że bez zażegnania konfliktu w Syrii nie moż-

² A. Barker, *Syria to end 48 years of martial law*, <http://www.abc.net.au/news/2011-03-28/syria-to-end-48-years-of-martial-law/2639462> [dostęp: 7.03.2015].

³ M. Piskorski, *Zasoby stron konfliktu syryjskiego i ich dynamika w latach 2011–2013*, [w:] *Fale Tunisi: kontestacja arabska w latach 2010–2013*, red. R. Potocki, M. Piskorski, W. Hładkiewicz, Warszawa 2014, s. 222.

⁴ mw, mk, pap, *ONZ przestaje liczyć ofiary konfliktu w Syrii*, „Gazeta Wyborcza”, 7.01.2014, http://wyborcza.pl/1,75477,15236013,ONZ_przestaje_liczyc_ofiary_konfliktu_w_Syrii.html [dostęp: 3.02.2014].

na mówić o bezpieczeństwie Europy. Syria stała się kluczem do Bliskiego Wschodu praktycznie dla wszystkich.

Materiał w znacznym stopniu został oparty o badania terenowe autorki, która przebywała w Syrii kilkakrotnie, a w czerwcu 2013 r. odwiedziła Syryjczyków mieszkających w obozie dla uchodźców w Domiz na terenie Regionu Kurdystanu (autonomia kurdyjska w Iraku), a także osoby przebywające poza obozem. Rozmawiała też z politykami kurdyjskimi z Syrii. Autorka stosuje więc głównie metody jakościowe, w tym badania terenowe, czyli wywiady i obserwację uczestniczącą. Niemniej korzysta również z materiałów źródłowych, w tym dokumentów mówiących o współpracy na płaszczyźnie Unia Europejska – Syria, materiałów zamieszczanych w środkach masowego przekazu, zarówno polskich, jak i obcojęzycznych.

Syria – informacje ogólne. Kraj ogromnych różnorodności i to pod każdym względem

Syria, oficjalnie Syryjska Republika Arabska, leży na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego. Jest państwem w znacznym stopniu pustynnym (pustynia zajmuje 2/3 powierzchni kraju). Tereny rolnicze (do 30% powierzchni kraju) znajdują się na północy i na zachodzie (wzdłuż wybrzeża morskiego), gdzie występuje najwięcej opadów. Są to w przeważającej większości etniczne tereny Kurdów. Jeśli chodzi o ukształtowanie powierzchni, to w Syrii występują zarówno tereny nizinne, wyżynne, jak i górskie. Są też obszary depresyjne, chociaż większość terytorium kraju to tereny wyżynne. Najwyższe pasmo górskie to Góry Antylibańskie rozciągające się na granicy syryjsko-libańskiej, z najwyższym szczytem Hermon (2814 m n.p.m.)⁵. Główną rzeką kraju, płynącą z północy na południe, jest Eufrat, aczkolwiek występują również mniejsze rzeki, jak Orontes czy Jarmuk oraz okresowe jeziora, w tym słone. Na odcinku 40 kilometrów, wzdłuż wschodniej granicy z Turcją i z Irakiem, przepływa rzeka Tygrys.

Gospodarka Syrii oparta jest na rolnictwie, turystyce (do rewolucji) i przemyśle naftowym (obecnie w znacznym stopniu pod kontrolą IS). Ropę naftową wydobywa się głównie w syryjskim Kurdystanie na północ-

⁵ A. Rahnan Hamidé, *Syria, ziemia*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578856/Syria> [dostęp: 2.02.2014].

nym wschodzie, w okolicach takich miejscowości, jak Rumeilan i Derik (po arabsku Malekia) – w trójkącie pomiędzy granicą turecką i iracką. Zaczęto też wydobywać ropę w okolicach arabskiego miasta Deir ez-Zur nad Eufratem. W 2010 r. Syria produkowała około 385 tys. baryłek ropy dziennie⁶. Obecnie strona rządowa ma dostęp zaledwie do 16,500 tys. baryłek ropy dziennie⁷. Rolnictwem zajmuje się ¼ populacji. Wysoka stopa bezrobocia (oficjalnie rząd Syrii podaje 12,6% bezrobocia, źródła niezależne uważają, że jest to ok. 20%⁸, w dobie rewolucji bezrobocie wzrosło ponoć do około 70%), a także ogromna korupcja i niskie stopy inwestycji oraz niski poziom wydajności powodują, że z 6,3% wzrostu PKB w 2007 r.⁹ nastąpił spadek do 3,9% w 2009 r.¹⁰, aczkolwiek w 2010 r. nastąpił wzrost PKB do 4,5%¹¹. Interesujący jest fakt, że w rządzie i w sektorze rządowym zatrudnionych jest 30% ogółu siły roboczej. Pomimo działań wojennych wszyscy urzędnicy państwowi, w tym również nauczyciele zburzonych szkół, otrzymują comiesięczne wynagrodzenie¹². Mimo to ponad 54% ludności żyje w skrajnym ubóstwie¹³.

W Syrii uprawia się niemal wszystko: pszenicę, buraki cukrowe, jęczmień, soczewicę, cebulę, ale i bawełnę, oliwki, tytoń, warzywa, owoce, w tym

⁶ *Wydobycie ropy na świecie oraz w Syrii w latach 1999–2009*, <http://student.agh.edu.pl/~pgal/Wydobycie%20ropy.html> [dostęp: 5.08.2014].

⁷ S. Al-Khalidi, *Syria's economy heads into ruin: U.N. sponsored report*, „Reuters”, 28.05.2014, <http://www.reuters.com/article/2014/05/28/us-syria-economy-idUSKBN0E81WL20140528> [dostęp: 28.02.2015].

⁸ Background Note: *Syria*, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm> [dostęp: 24.07.2010].

⁹ Za: „Economist Intelligence Unit” (raport za luty 2009 r.). W raporcie Parlamentu Europejskiego w 2003 r. wzrost realny PKB wynosił 2,6%, a w 2004 r. 2,2%. *Parlament Europejski, Dyrekcja Generalna ds. Polityk Zewnętrznych Unii, Departament ds. Polityki, Syria*, 22.02.2005, A. Comfort. Nieco inne dane podaje „Index Mundi”: w 2003 r. PKB wzrosło o 3,5%, w 2004 r. – 0,9%, w 2005 r. – 2,3%, w 2006 r. – 2,8%, w 2007 r. – 3,5%, w 2008 r. – 4,3%, http://www.indexmundi.com/syria/gdp_real_growth_rate.html [dostęp: 25.09.2009].

¹⁰ *Background Note*, op.cit.

¹¹ K. Sawiński, *Konflikt syryjski: Od „kontrolowanego chaosu” do „wojny IV generacji”*, [w:] *Fale Tunisami: kontestacja arabska w latach 2010–2013*, red. R. Potocki, M. Piskorski, W. Hładkiewicz, Warszawa 2014, s. 157.

¹² Informacja z dnia 10 lutego 2015 r., za pośrednictwem telefonu, uzyskana od Awin, mieszkanki Aleppo, obecnie przebywającej na wsi w rejonie Afrin, nauczycielki gimnazjum w dzielnicy Szech Masud w Aleppo.

¹³ *Syria Overview*, The World Bank, <http://www.worldbank.org/en/country/syria/overview> [dostęp: 1.03.2015].

również winogrona. Hoduje się bydło, owce, wielbłądy, drób. Kraj ten posiada również sporo minerałów, np. wapień, bazalt, margiel, rudy fosforanu, sól kamienną (sól kuchenną uzyskuje się ze słonych jezior), chrom, mangan¹⁴.

Zamieszkuje go 22 457 336 osób¹⁵, aczkolwiek obecnie populacja znacznie zmniejszyła się z powodu wojny. Mieszkańcami są m.in. potomkowie kupców weneckich, genuańskich, dubrownickich, uczestników krucjat, ludów dawnego Bizancjum, a także ludy semickie, jak Aramejczycy, Asyryjczycy, Chaldejczycy, Kananejczycy, Arabowie, ale i Ormianie, Czerkiesi i inne ludy kaukaskie, a także Turkmeni¹⁶ oraz Kurdowie, stanowiący największą mniejszość narodową w Syrii¹⁷. Od czasów rzymskich do 1918 r. nazwa Syria odnosiła się do obszaru geograficznego, na którym obecnie istnieją państwa Lewantu: Syria, Liban, Izrael, Autonomia Palestyńska i Jordania. Po I wojnie światowej, na mocy traktatu w Lozannie (24 lipca 1923 r.), dzisiejsza Syria znajdowała się w granicach mandatu francuskiego¹⁸. Syria uzyskała niepodległość dopiero w 1946 r. Powstało wówczas państwo o bardzo dużym zróżnicowaniu nie tylko narodowym czy etnicznym, ale przede wszystkim religijnym. Chrześcijanie, szacowani przed rewolucją na 1,5 mln osób reprezentują kilkanaście Kościołów przynależnych do trzech nurtów chrześcijaństwa, ale najwięcej jest Kościołów wschodnich. Kolejną grupę stanowią alewici wywodzący się z islamu szyickiego, a także Druzowie, o podobnej proveniencji jak alewici, uznawani nie tylko za grupę religijną, ale i narodową. Mieszkają też, szyici, ismailici,

¹⁴ Syria, *zasoby naturalne*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578856/Syria/29956/Economy> [dostęp: 2.02.2014].

¹⁵ *The World Factbook, Syria, Encyclopedia Britannica*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html> [dostęp: 1.02.2014].

¹⁶ Syria, *grupy etniczne i językowe, Encyclopedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578856/Syria/29940/The-winds> [dostęp: 1.02.2014].

¹⁷ Liczbę Kurdów w Syrii szacuje się na mniej więcej 3,5 mln osób, chociaż od początku lat 60. XX w. nie przeprowadzono w Syrii spisu ludności. Dr Hemid Derbandim, dyrektor generalny w siedzibie prezydenta Regionu Kurdystanu (autonomia kurdyjska w północnym Iraku) Masuda Barzaniego, który jest odpowiedzialny za kontakty RK z Syrią, a przede wszystkim z syryjskimi Kurdami, w rozmowie z autorką 30 maja 2013 r. potwierdził informację o 3,5-milionowej społeczności kurdyjskiej zamieszkującej Syrię.

¹⁸ *Treaty of peace with Turkey signed at Lausanne*, Section I, art. 3, http://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne [dostęp: 1.02.2014]. Ustalenia w Lozannie w sprawie terytorium Syrii zostały oparte na wcześniejszym porozumieniu: Franco-Turkish Agreement (20.10.1921.), art. 8, http://www.hri.org/docs/FT1921/Franco-Turkish_Pact_1921.pdf [dostęp: 1.02.2014].

jezydzi wywodzący się ze społeczności kurdyjskiej. Największą grupę religijną stanowią sunniti. Szacuje się ich na trzy czwarte populacji kraju, jednakże sunnitami są też Kurdowie, którzy nie utożsamiają się z sunnitami arabskimi. Ten układ jest nietypowy, gdyż Kurdów nie przypisuje się do żadnej grupy religijnej, lecz tylko do mniejszości narodowej. Podobna jest sytuacja z chrześcijanami, bo ci z kolei nie przyznają się do przynależności narodowej, a jedynie religijnej i mimo że są np. Asyryjczykami czy maronitami, to twierdzą, że są chrześcijanami z Syrii¹⁹.

Na mocy konstytucji parlament jest niezależny, a władzę wykonawczą sprawuje Rada Ministrów²⁰. W rzeczywistości od roku 1969/1970 Syria jest państwem totalitarnym, najwyższą władzę sprawuje prezydent (obecnie – od 2000 r. – prezydentem jest Baszszar al-Assad, syn zmarłego Hafiza al-Assada, który panował prawie 30 lat, od 1971 r. do 2000 r.) i wysokiej rangi członkowie służb wywiadu (członkowie rodziny prezydenta) oraz jednostki wojskowe. W 1973 r. na potrzeby owego reżimu zmieniono konstytucję, zwiększając władzę prezydenta, jednocześnie ogłoszono, że partia Baas jest partią przewodnią w kraju i w społeczeństwie²¹.

Zanim jednak partia Baas umocniła swoją pozycję, w latach 1961–1962 w prowincji Al-Hasaka przeprowadzono spis ludności. Wówczas to celowo wielu Kurdów – około 150 tys. – pominięto w rejestracji²². Przez kilkadziesiąt lat nie posiadali oni żadnych dokumentów tożsamości²³. Dzi-

¹⁹ Autorka wielokrotnie po zadaniu pytania: „Kim jesteś?” otrzymywała odpowiedź: „Chrześcijaninem”. Kiedy padało kolejne pytanie: „A z którego Kościoła?”, słyszała odpowiedź: „Chrześcijańskiego”. Jeden z duchownych Kościoła syriańskiego w Damaszku stwierdził (wrzesień 2000 r.), że to Europejczycy podzielili chrześcijaństwo i narzucają ten podział społeczeństwu w innych częściach świata: „My tu w Syrii ekumenizm stosujemy od bardzo dawna, znacznie wcześniej, niż to ustalił Sobór Watykański II. Ekumenię mamy na co dzień i nieważne, kto przynależy do którego Kościoła. Ważne, że jest i czuje się chrześcijaninem. Bycie chrześcijaninem jest znacznie ważniejsze niż bycie np. Arabem”.

²⁰ A. Comfort, *Syria, Notatka sporządzona na wniosek Komisji Spraw Zagranicznych*, Parlament Europejski, Dyrekcja Generalna ds. Polityk Zewnętrznych Unii, Syria, 22 lutego 2005 r., s. 7, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/559/559951/559951pl.pdf [dostęp: 1.02.2014].

²¹ *Syria – Constitution*, 13 March 1973, cz. 1, Political Principles, http://www.servat.unibe.ch/icl/sy00000_.html [dostęp: 2.02.2014].

²² R. Lowe, *The Syrian Kurds: A People Discovered*, Middle East Program, January 2006, s. 3, http://www.chathamhouse.org.uk/files/3297_bpsyriankurds.pdf [dostęp: 25.07.2010].

²³ Dokumenty tzw. bezpieczeństwa zaczęto wydawać dopiero pod koniec 2012 r. i na początku 2013 r., czyli na skutek trwającej w Syrii rewolucji, i to w ramach przeciągania na stronę rządową społeczności kurdyjskiej. Informacja uzyskana (5.06.2013 r.) od dr. Ali Mirana, hi-

siaj jest to grupa licząca około 500 tysięcy osób, która dopiero od wiosny 2013 r. ma prawo ubiegać się o obywatelstwo i dokument tożsamości. Są to, a raczej byli tzw. bezpaństwowcy, którzy – oni i ich dzieci – urodzili się na terenie Syrii, ale nie mieli prawa do nauki, prawa do własności, do pracy, do przemieszczania się pomiędzy miejscowościami na terenie Syrii²⁴. Na fali toczącej się obecnie w Syrii „rewolucji” część tzw. ludzi bez tożsamości uzyskała niekompletne dokumenty²⁵.

Rewolucja w Syrii

Na fali Arabskiej Wiosny i zwycięstw ruchów antyrządowych w Tunezji, Libii czy Egipcie w połowie marca 2011 r. mieszkańcy Syrii postanowili obalić reżimowy, autokratyczny rząd, znieść istniejący od czterdziestu paru lat stan wojenny i doprowadzić do demokratycznych wyborów. Zapanowała euforia i wydawało się, że zadanie jest proste, że demonstrującym ludziom przyjdą z pomocą zachodnie wojska i w Syrii zapanuje pokój, braterska miłość, poszanowanie drugiego człowieka, a przede wszystkim dobrobyt. Bardzo szybko okazało się, że w Syrii o żadnej Arabskiej Wiosnie nie ma mowy²⁶. Naprzeciwko demonstrujących stanęła dobrze uzbrojona, jak twierdzi Kornel Sawiński, jedna z najnowocześniejszych armii na Bliskim Wschodzie²⁷, stale doposażana przez silnych sprzymierzeńców, czyli Rosję i Iran, którzy muszą utrzymać wpływ w regionie²⁸.

storyka z uniwersytetu w Zakho, który jest, a raczej był człowiekiem bez tożsamości, ale uciekł z Syrii przez zieloną granicę w 2004 r. do Regionu Kurdystanu. Skończył studia, uzyskał doktorat i specjalizuje się w historii syryjskich Kurdów z rejonu Dżezira.

²⁴ M. Giedz, *Węzeł kurdyjski*, Warszawa 2002, s. 98–101; eadem, *Ludzie, których nie ma*, „Poznaj Świat”, styczeń 2003, s. 48–54; eadem, *Kurdystan. Bez miejsca na mapie*, Pelplin 2010, s. 83–84.

²⁵ Rozmowa autorki z dr. Alim Mirana, mieszkającym w Duhok (Region Kurdystanu) z 5.06.2013 r.

²⁶ W kręgach rządowych wręcz mówiło się: „Jeśli dojdzie do buntu w Syrii, to spalimy cały świat” – informacja uzyskana od Ayouba Sayeda z Amudy, który tłumaczył autorce (5.03.2015 r.): „Śmieliśmy się z takich deklaracji, bo co Syria może! Wydawało nam się, że rząd nie jest w stanie doprowadzić do konfliktu narodowościowego na taką skalę. Nie wiedzieliśmy, że tu, u nas, skupiają się interesy możnych tego świata”.

²⁷ K. Sawiński, *Konflikt syryjski...*, op.cit., s. 174.

²⁸ M. Urzędowska, *Rosjanie wysłali broń dla Syrii*, http://wyborcza.pl/1,86748,10957366,Rosjanie_wyslali_bron_dla_Syrii.html#ixzz1jT6HfoLD [dostęp: 24.03.2014]; Apel wsparcia Komitetu Rewolucji Syryjskiej w Polsce do Jego Ekscelencji Dmitrija Anatoljewicza Mied-

Syria od lat 60. XX w., a więc od momentu przejścia władzy przez partię Baas utrzymywała stałą współpracę najpierw ze Związkiem Radzieckim, a obecnie z Rosją. Rosjanie, po zwycięstwie rewolucji październikowej w 1917 r. i utworzeniu Związku Radzieckiego oraz wprowadzeniu komunistycznego systemu politycznego utracili szansę na przejście kontroli nad cieśninami Dardanele i Bosfor, strategicznymi miejscami na drodze łączącej Morze Śródziemne z Morzem Czarnym²⁹. Dopiero po drugiej wojnie światowej udało się im uzyskać pozycję mocarstwa, które ma wpływ na sytuację na Bliskim Wschodzie³⁰. Najpierw były to kontakty z Egiptem, a po śmierci prezydenta Gamala Nasera i zmianach, jakie nastąpiły w polityce Egiptu Rosjanom udało się stworzyć bazę wojskową na terenie Syrii (w 1971 r.) w nadmorskim mieście Tartus, która jest jedyną rosyjską bazą morską nad Morzem Śródziemnym; chociaż ostatnio Rosjanie prowadzą rozmowy z Cypryjczykami³¹. Port w Tartus jest portem głębokowodnym i może przyjmować nuklearne okręty podwodne³². Od początku lat 70. XX w. Rosjanie sprzedawali Syryjczykom broń, chociaż oba państwa utrzymywały stosunki handlowe już od 1957 r.³³ W 1980 r. rząd ZSRR podpisał z władzami Syrii układ o przyjaźni i współpracy³⁴.

wiediewa, Prezydenta Rosji, 25 stycznia 2012 r., przekazany przez Syryjczyków mieszkających w Polsce za pośrednictwem Ambasady Federacji Rosyjskiej w Polsce (fragment): „Apelujemy do Prezydenta Rosji Dmitrija Anatoliewicza Miedwiediewa o zaprzestanie wspomagania reżimu Baszszara al-Asada i prosimy o pomoc dla obywateli Syrii. Prosimy, aby Pan Prezydent pomógł Syryjczykom odzyskać wolność”.

²⁹ *Stosunki dwustronne Turcja – Rosja*, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Turcja,stosunki_dwustronne,Rosja [dostęp: 24.03.2014]; M. Lipa, *Syria – problem globalny*, „Tygodnik Przegląd”, <http://www.przeglad-tygodnik.pl/pl/arttykul/syria-problem-globalny> [dostęp: 24.03.2014].

³⁰ Początkowo były to kontakty z Gamalem Naserem, Prezydentem Egiptu (lata 1954–1970), który obalił monarchię i wprowadził w Egipcie ideologię socjalistyczną. W 1964 r. doszło nawet do złożenia propozycji ze strony ZSRR utworzenia radzieckiej bazy wojskowej na terytorium Egiptu. Zob. R. Ożarowski, *Ideologia na Bliskim Wschodzie. Studium porównawcze*, Gdańsk 2006, s. 213.

³¹ *Cyprus port deal gives Russian navy alternative to Tartus*, „Almonitor – The Pulse of the Middle East”, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/03/russia-sanctions-europe-nato-economy-cyprus-mediterranean.html#> [dostęp: 6.03.2015].

³² B. Mroczkowski, *Rosja wobec Arabskiej Wiosny*, [w:] *Fale Tunisi: kontestacja arabska w latach 2010–2013*, red. R. Potocki, M. Piskorski, W. Hładkiewicz, Warszawa 2014, s. 311.

³³ *Ibidem*, s. 309.

³⁴ R. Ożarowski, *Ideologia na Bliskim Wschodzie...*, op.cit., s. 214–215.

Od rozpoczęcia rewolucji, czyli od marca 2011 r. do kwietnia 2014 r. Rosja sprzedała Syrii broń za około półtora miliarda dolarów³⁵. Są to nie tylko zwykłe karabiny, którymi posługują się szeregowi żołnierze, ale i samoloty myśliwskie, a także systemy rakietowe ziemia–powietrze. Syria jest jednym z trzech (obok Indii i Algierii) najważniejszych odbiorców rosyjskiego uzbrojenia³⁶. Dzięki tej broni codziennie, jak wyliczył jeden z komentatorów, w Syrii ginie ponad 160 osób³⁷. Jeśli przemnożymy to przez 2,5 lat, bo właśnie wówczas ukazała się o tym informacja w prasie, czyli przez 912 dni, to daje wynik 145,5 tys. osób. Jednak, jeśli do tego dodamy kolejne 17 miesięcy, to wychodzi, że do końca lutego 2014 r. zabitych można szacować na około 230 tys. osób. Polski lekarz kurdyjskiego pochodzenia, który przebywał w Syrii niemal dwa miesiące i wrócił do Polski pod koniec marca 2014 r. twierdzi, że liczba zabitych przekroczyła pół miliona³⁸.

Syryjczycy, wzorem Libii, liczyli na pomoc państw zachodnich. Jednak już na początku brutalnie tłumionej przez siły rządowe rewolucji sekretarz stanu USA Hillary Clinton wykluczyła zaangażowanie wojsk amerykańskich w kwestię syryjską³⁹. Co prawda sekretarz generalny ONZ Ban Ki-Moon oraz amerykański prezydent Barack Obama potępił krwawe tłumienie protestów, nie miało to jednak żadnego wpływu na zmianę zachowania prezydenta Baszszara al-Asada⁴⁰. W Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych pojawił się projekt rezolucji potępiającej represje syryjskich władz wobec protestujących, ale rząd Rosji zgłosił sprzeciw, poparły to władze Chin⁴¹. Państwa Zatoki Perskiej w sprawie syryjskiej

³⁵ SAI, *Syria a sprawa Polska*, „Kurier Wnet” 2014, nr 4, s. 8.

³⁶ B. Mroczkowski, *Rosja wobec Arabskiej Wiosny...*, op.cit., s. 310.

³⁷ J. Pawlicki, *Syria a sprawa Polska*, „Newsweek”, 6.09.2013, <http://opinie.newsweek.pl/konflikt-w-syrii-newsweek-pl,artykuly,269852,1,2.html> [dostęp: 1.04.2014].

³⁸ Mikołaj Kurdski, pracujący i mieszkający w okolicach Radomia, pochodzi z kurdyjskiego rejonu Kobanê, po arabsku Ajn al-Arab. Na początku lutego 2014 r. udało mu się przedostać przez turecko-syryjską granicę i dotrzeć do rodzinnego domu, w którym mieszka jego schorowana matka. Miał wrócić po kilku dniach, ale granicę zamknięto. Wrócił po prawie dwóch miesiącach.

³⁹ reuters. pap, *Koniec stanu wyjątkowego. Po 48 latach*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/koniec-stanu-wyjatkowego-po-48-latach,165773.html> [dostęp: 1.04.2014].

⁴⁰ *Syryjcy snajperzy otworzyli ogień do żałobników*, <http://www.4clubbers.com.pl/kosz/645842-syryjcy-snajperzy-otworzyli-ogien-do-zalobnikow.html> [dostęp: 7.08.2014]; *mtom/k, Co najmniej 453 ofiary. Podciągają kolejne czołgi*, www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/co-najmniej-453-ofiary-podciagaja-kolejne-czolgi,169187.html [dostęp: 7.08.2014].

⁴¹ pap, *Chcą rezolucji ws. Syrii – „weto obciążą sumienie”*, <http://konflikty.wp.pl/>

rewolucji miały i mają podzielone zdanie. Władze Egiptu opowiadają się za pokojowym rozwiązaniem kwestii syryjskiej⁴². Liga Państw Arabskich, w której Syria jest państwem założycielskim, zawiesiła kraj ten w prawach członkowskich z uwagi na toczącą się w Syrii wojnę domową, a także w ramach protestu przeciw zabijaniu ludności cywilnej⁴³.

Rząd Baszszara al-Asada otrzymuje spore wsparcie nie tylko od władz Federacji Rosyjskiej czy Republiki Iranu, ale także Chin oraz Hezbollahu w Libanie⁴⁴. Wytworzyła się więc niezwykle trudna sytuacja. Władze Syrii zakazały wstępu do kraju zagranicznym dziennikarzom. Informacje docierające z Syrii do międzynarodowej społeczności są więc zdawkowe, czasem jednostronne, tendencyjne, w większości oparte na relacjach przypadkowych osób, które za pośrednictwem telefonów komórkowych, lub innych nośników cyfrowych wysyłają je w świat. Trudno też zdobyć własnych informatorów, bowiem telefony czy Internet funkcjonują sporadycznie i tylko tam, gdzie nie ma walk i gdzie występuje zasięg operatora, np. tureckiego albo kurdyjskiego (Region Kurdystanu). Najwięcej informacji dociera z terenów przygranicznych. Częste przerwy w dostawie prądu utrudniają przekaz informacji, mimo że część społeczeństwa wykorzystuje agregaty na ropę.

Sytuacja zdecydowanie pogorszyła się, kiedy oprócz walk z wojskami reżimowymi, przyszło ludności cywilnej przeciwstawiać się najróżniejszym organizacjom terrorystycznym. Kraj został wyraźnie podzielony na cztery grupy, z których każda ma inny interes. Jedni to alewici, nazywani też alawitami, składający się z potomków ludów śródziemnomorskich, w tym m.in. Fenicjan, ale i Arabów. Ich społeczność szacowana jest na 11%

kat,127354,title,Chca-rezolucji-ONZ-ws-Syrii-weto-obcizy-sumienie,wid,13487792,wiadomosc.html?ticaid=112794&_tircsn=3 [dostęp: 1.04.2014]; *Syrians decry „torture” of teenage protester*, „Aljazeera”, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/06/2011696563111657.html> [dostęp: 25.03.2014].

⁴² E. Ragab, *Relacje GCC z krajami MENA w okresie Arabskiej Wiosny*, [w:] *Fale Tunisami: kontestacja arabska w latach 2010–2013*, red. R. Potocki, M. Piskorski, W. Hładkiewicz, Warszawa 2014, s. 128.

⁴³ pap, *Liga Arabska zawiesza Syrię*, „Rzeczpospolita”, 12.11.2011, <http://www.rp.pl/artykul/750804.html> [dostęp: 7.08.2014].

⁴⁴ D. Michalik, *Potencjał państw zaangażowanych w konflikt syryjski w początkach kryzysu*, [w:] *Fale Tunisami: kontestacja arabska w latach 2010–2013*, red. R. Potocki, M. Piskorski, W. Hładkiewicz, Warszawa 2014, s. 150.

mieszkańców Syrii⁴⁵. Wspólnota ta przez lata była traktowana jako osobna religia, niemająca nic wspólnego z islamem⁴⁶. To oni chcą za wszelką cenę utrzymać władzę. Kolejni, to Druzowie, mimo że powstałi również na bazie szyizmu nie mają żadnych wspólnych interesów z alewitami. Ich jedynym celem jest wyzwolenie się spod władzy partii Baas. Do tego dochodzi duża grupa arabskich sunnitów, niemal od powstania islamu walczących z szyitami. To im marzy się stworzenie państwa opartego na prawie koranicznym, państwa, w którym wszyscy byłiby braćmi w islamie, a więc jeden język, jedna religia i brak tolerancji dla inności. Oni też w znacznym stopniu zasilają szeregi członków Państwa Islamskiego⁴⁷. Ostatnią, czwartą grupę stanowią Kurdowie.

Wszystkie te grupy, poza alewitami, zamierzały stworzyć wspólny, antyrządowy front. Kurdowie od początku owej rewolucji próbowali przyłączyć się do opozycji syryjskiej, czego przykładem był wybór Kurda, doktora filozofii i historii Abdula Basita Sieda, byłego nauczyciela z Amudy, obecnie mieszkającego w Szwecji, na szefa Syryjskiej Rady Narodowej (11 czerwca 2012 r.), po ustąpieniu jej pierwszego przewodniczącego, profesora paryskiej Sorbony Burhana Galjuna⁴⁸. Niestety opozycja syryjska była i jest na tyle podzielona, a na dodatek skłania się ku fundamentalizmowi muzułmańskiemu, którego Kurdowie nie akceptują, więc stworzyli swoje struktury. Zdystansowali się wobec Syryjskiej Rady Narodowej, popieranej głównie przez władze Turcji, które wykazują dualizm wobec

⁴⁵ *Religia – odłamy muzułmanów – alawici*, http://syria.pl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=104&Itemid=27 [dostęp: 14.08.2014].

⁴⁶ M. Piskorski, *Zasoby stron konfliktu syryjskiego...*, op.cit., s. 180.

⁴⁷ Wcześniej Islamskie Państwo w Iraku i Lewancie, powstałe na bazie Islamskiego Państwa w Iraku po amerykańskiej inwazji na Irak w 2003 r., jako odgałęzienie Al-Kaidy. W październiku 2006 r. zmieniła nazwę na ISIL, rozszerzając swoją działalność na terytorium dawnego Lewantu. Pod koniec czerwca 2014 r. ISIL, które często nazywano też ISIS (Islamskie Państwo w Iraku i Syrii), ogłosiło powstanie kalifatu o nazwie Islamskie Państwo (IS). Ten samozwańczy kalifat jest salaficką (fundamentalny odłam islamu sunnickiego) organizacją terrorystyczną, która z premedytacją niszczy wszystko, co nie jest zgodne z ideą przywódcy owego kalifatu. Przede wszystkim zabija się ludzi, którzy nie popierają samozwańczego kalifa, ale również niszczy wszelkie dobra materialne przynależne do kultury innej niż islam salaficki, czyli muzea, biblioteki, meczety, a nawet pali się te egzemplarze Koranu, świętej księgę muzułmanów, które dotykali „niewierni”.

⁴⁸ CNN, *Syrian opposition group's leader calls aut Russia, China, Iran*, <http://edition.cnn.com/2012/06/10/world/meast/syria-unrest/> [dostęp: 15.12.2014].

rewolucji. Z jednej strony rząd Turcji dał schronienie syryjskiej opozycji⁴⁹, oraz tworzy obozy dla uchodźców syryjskich. Aczkolwiek, jak podaje Amnesty International: „spośród 1,6 miliona syryjskich uchodźców w Turcji tylko 220 tys. mieszka w jednym z 22 dobrze wyposażonych obozów”⁵⁰. Ponadto zaledwie 15% owych uchodźców mieszkających poza obozami otrzymuje wsparcie. Z drugiej strony, Turcy przerzucali do Syrii najemników wchodzących w skład Wolnej Armii Syryjskiej (FSA), a następnie IS, a także przekazywali broń dla Da'ish (IS)⁵¹. Także wspierali ową armię finansowo, powodując brak stabilizacji głównie na terenach zamieszkałych przez Kurdów⁵².

Kurdowie nie chcąc stracić swojej ziemi zdecydowali się, pod wpływem rozmów z Masudem Barzanim, prezydentem Regionu Kurdystanu, na połączenie wszystkich kurdyjskich partii funkcjonujących w Syrii⁵³. W wielu regionach Rojava (Syryjskiego Kurdystanu), do momentu oblężenia przez Państwo Islamskie miasta i regionu Kobanê, prawie nie odczuwało się woj-

⁴⁹ pap., *Zbrojna opozycja syryjska zagościła w Turcji*, <http://www.polskatimes.pl/arttykul/466779,nyt-zbrojna-opozycja-syryjska-zagoscila-w-turcji,id,t.html?cookie=1> [dostęp: 20.11.2011].

⁵⁰ *Przemoc na granicy, ubóstwo na uchodźctwie – Syryjczycy w Turcji*, „Amnesty International”, http://amnesty.org.pl/no_cache/aktualnosci/strona/article/8476.html [dostęp: 7.03.2015].

⁵¹ Istnieje przypuszczenie, że Turcja była tylko pośrednikiem Arabii Saudyjskiej, która broń zakupiła na Ukrainie celem wsparcia Da'ish, które walczy z reżimem syryjskim wspieranym przez Rosję i Iran. Patrz: T. Meyssan, *Waszyngton reaktywuje projekt rozdziału Iraku*, <http://www.voltairenet.org/article184441.html> [dostęp: 3.03.2015].

⁵² K. Wasilewski, *Sekciarska polityka zagraniczna? Turcja wobec Państwa Islamskiego*, s. 3–6, http://www.academia.edu/8807866/Sekciarska_polityka_zagraniczna_Turcja_wobec_Pa%C5%84stwa_Islamskiego [dostęp: 7.03.2015]; *Inside Free Syrian Army's Headquarters in Turkey*, „Al Monitor. The Pulse of The Middle East”, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/politics/2012/08/inside-the-free-syrian-armys-turkish-hq.html#> [dostęp: 7.03.2015].

⁵³ E. Savelsberg, *The Syrian-Kurdish Movements: Obstacles Rather Than Driving Forces for Democratization*, [w:] *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East. Turkey, Iran, Iraq, and Syria*, red. D. Ramano, M. Gurses, New York 2014, s. 101. 11 lipca 2012 r. w Hawlerze (Erbil, stolica R.K.) doszło do spotkania przedstawicieli owych partii. Powstał jeden wspólny opozycyjny blok kurdyjski – *Desteya Bilind a Kurd* (DBK, Najwyższa Kurdyjska Rada), mający przedstawicielstwa we wszystkich zamieszkałych przez Kurdów miastach w Syrii. Na bazie DBK, a przy znacznej militarnej pomocy PYD (*Partiya Yekitiya Demokrat*, Partia Unii Demokratycznej, niesłusznie łączona z funkcjonującą na terenie Turcji PKK, dzisiaj na terenie Syrii posiadająca ponad 35-tysięczną armię, złożoną również z plutonów kobiecych) i wyodrębnionych jednostek samoobrony YPG (*Yekineyên Parastina Gel*, Powszechnie Jednostki Obrony) doszło do wyzwolenia znacznych obszarów kurdyjskich w północno-wschodniej Syrii.

ny. Niemal na wszystkich budynkach użyteczności publicznej powiewa kurdyjska flaga. W Amudzie pomnik z podobizną prezydenta Assada zamieniono na statuetkę wolności, przypominającą tę z Nowego Jorku. W Rojava rozpoczęto regularną edukację dotychczas zabronionego języka kurdyjskiego. To Kurdowie, a nie Syryjczycy zaczęli kontrolować na swoich terenach dystrybucję wody, żywności i paliwa, a także to Kurdowie sami zaczęli decydować, a nie reżimowe wojsko, czy ziemia na danym polu ma leżeć odłogiem, czy też być uprawiana⁵⁴. Kurdowie przejęli władzę w Rimelan i Derik (Malikiya), miastach, w których wydobywa się ropę naftową.

Rząd syryjski na terenach kurdyjskich nie ma zbyt wielkiej władzy, a do walk dochodzi sporadycznie i to tylko pomiędzy FSA i PYD. Sytuacja zdecydowanie zmieniła się, kiedy w sierpniu 2014 r. doszło do walk pomiędzy Da'ish, a PYD w regionie Kobanê, a następnie do oblężenia i niszczenia miasta o tej samej nazwie. Walki z IS trwały ponad 180 dni i dzięki wsparciu koalicyjnego lotnictwa zakończyły się pełnym sukcesem Kurdów⁵⁵. Obecnie do Kobanê częściowo powrócili jego mieszkańcy i otwarto szkołę podstawową⁵⁶.

W Rojava zaistniała sytuacja, która niemal przypomina sytuację w Iraku Północnym z lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Podobnie jak wówczas można mówić o tworzeniu się kurdyjskiej autonomii⁵⁷, ale tym razem nie przez demokratów z charyzmatycznym przywódcą⁵⁸, lecz głównie przez formację zmilitaryzowaną, akceptowaną przez znaczną część sy-

⁵⁴ W 2004 r. syryjskie Ministerstwo Rolnictwa wydało rozporządzenie, które zatwierdził Departament Rolnictwa w Al-Hassake, ogłaszające że kurdyjscy rolnicy mają prawo uprawiać jedynie 15% posiadanej przez nich ziemi – rozmowa autorki z grupą rolników z okolic Kamisli w dniach 28.08–3.09.2009 r.

⁵⁵ *Isil driwen out of Kobane: Watch live coverage of Turkey's border with Syria near the liberated town*, „The Telegraph”, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11146251/Isil-advance-Watch-live-coverage-of-the-Turkey-border-with-Syria-near-embattled-Kobane.html> [dostęp: 5.03.2015].

⁵⁶ *Kobane reopens first school since liberation from ISIS*, „Rûdaw”, <http://rudaw.net/english/middleeast/syria/100320151> [dostęp: 10.03.2015].

⁵⁷ Najwyższa Rada Kurdyjska w Syrii, złożona głównie z członków PYD, ogłosiła nieformalną autonomię kurdyjską. Patrz: K. Kaczorowski, J. Bocheńska, *Wojna z Kalifatem: Kurdyjskie enklawy w Syrii*, „FAE Policy Paper” 2014, nr 34, s. 1, 3, 8, <http://fae.pl/faepolicypaperwojnazkalifatemkurdowie.pdf> [dostęp: 10.01.2015].

⁵⁸ Chodzi o postać Masuda Barzaniego – patrz: M. Giedz, *Typ przywództwa politycznego w społeczności kurdyjskiej na przykładzie Masuda Barzaniego, prezydenta Regionu Kurdystanu*, „Studia Orientalne” 2014, nr 1 (5), s. 68–87.

ryjskich Kurdów, czyli PYD, a raczej YPG (Powszechne Jednostki Obrony) i YPJ (Kobiece Jednostki Ochrony).

„Przez dwa lata 16 naszych partii tylko dyskutowało i nic nie zrobiło. PYD przyszło i wszystko uporządkowało. To oni zdobyli serca ludzi, nawet tych, którzy ich nie akceptują. Nigdy nie lubiłem PYD, ale teraz mam do ludzi z tej partii szacunek, bo dzięki nim mogę żyć”⁵⁹.

Na tereny kurdyjskie przenoszą się chrześcijanie, którzy nie tylko proszą PYD o ochronę przed muzułmańskim fundamentalizmem, ale sami tworzą jednostki obronne (*The Nineveh Plains Protection Unit*) współpracujące z YPG, z armią kurdyjskich peszmergów w Iraku, ale i z wojskami koalicyjnymi⁶⁰. Tworzą asyryjskie jednostki SOOTORO w ramach YPG.

„Nikt nie chce sunnickich fundamentalistów, zwłaszcza mniejszości narodowe, których u nas jest dużo. Ta fundamentalistyczna opozycja jest gorsza od reżimowej władzy”⁶¹.

Kurdowie z dużym zniecierpliwieniem czekali na ruch władz Turcji, bo to Turcja jest głównym rozgrywającym w kwestii kurdyjskiej i to niezależnie od tego, w którym z państw owi Kurdowie mieszkają. Mimo drobnych gestów, jak przeczytanie listu w języku kurdyjskim od przetrzymywanego w tureckim więzieniu Abdullaha Öcalana, lidera PKK, podczas uroczystości Newrozu w dniu 21 marca 2014 r. w Diyarbakir, stolicy Kurdystanu tureckiego, gdzie zgromadziło się prawie półtora milion osób⁶², nastawienie władz tureckich do Kurdów, zwłaszcza tych mieszkających zarówno w Turcji, jak i w Syrii, nie jest pozytywne, chociaż ostatnio i to się zmienia. Co prawda, po tym „wystąpieniu” lidera PKK, w wiadomościach rosyjskiego kanału telewizyjnego (Russia Al Youm TV) odbieranego w Syrii ukazała się informacja, że coraz pewniejszym jest stworzenie w Syrii kurdyjskiej autonomii ze stolicą w Kamisli⁶³, to zamknięcie granicy przed uchodź-

⁵⁹ Telefoniczna rozmowa autorki z Dżamilem z Kamisli przy okazji składania życzeń na święto Newroz 21 marca 2013 r.

⁶⁰ *Army of Assyrian Christians aims to fight Islamic State*, „USA Today”, <http://www.usa-today.com/story/news/nation/2015/02/23/army-of-assyrian-christians-aims-to-fight-islamic-state/23914327/> [dostęp: 6.03.2015].

⁶¹ Patrz przypis 48.

⁶² *A Historic Newroz*, „Daily News”, <http://www.hurriyetdailynews.com/a-historic-newroz-.aspx?pageID=449&nID=64032&NewsCatID=466> [dostęp: 6.03.2015].

⁶³ Informacja uzyskana w rozmowie telefonicznej od Dzihan, mieszkającej w Amudzie, 28.03.2014 r.

cami uciekającymi z bombardowanego przez IS miasta Kobanê, a nawet strzelanie do nich⁶⁴, zaprzecza tezie, iż władzom Turcji zależy na pozytywnych relacjach z własnymi, jak i syryjskimi Kurdami.

Aspekt polityczny syryjskiej rewolucji

Syria przestała być krajem rządzonym przez jedną władzę. O powrocie do państwa sprzed rewolucji nie ma mowy, chociaż zapewne chrześcijanie nie mieliby nic przeciwko, a Kurdowie być może zgodziliby się na rządy znanego już sobie dyktatora, o ile uzyskają większe prawa niż te, które mieli przed rewolucją. Syryjskim Kurdom nie zależy na oddzieleniu się od Syrii czy też połączeniu z Regionem Kurdystanu, ale chcieliby mieć prawnie usankcjonowaną autonomię, na wzór tej w Iraku. Uważają, że najlepszym rozwiązaniem byłoby utworzenie z Syrii państwa federacyjnego z czterema regionami⁶⁵.

Mohammed Saleh, członek Kurdyjskiej Partii Demokratycznej w Syrii uważa, że terytorium Syrii stało się polem walki dwóch przeciwstawnych sił religijnych (szytów i sunnitów) reprezentowanych przez grupy państw: z jednej strony Iran, z drugiej Arabia Saudyjska. Obie te strony wspomagane są światowymi mocarstwami, jak Rosja i Chiny oraz państwa zachodnie, przy współdziałaniu krajów ościennych. „To nie jest wojna wewnątrz Syrii. To jest wojna między większymi i mniejszymi państwami na terytorium Syrii. Każdy chce coś dla siebie zagarnąć. Bliska przyszłość będzie straszna. Dopóki będzie obowiązywała umowa z Sykes-Picot⁶⁶ będzie funkcjonować rząd w Damaszku. Istnieje kilka scenariuszy: niektórym

⁶⁴ *Turkish Forces Clash with Kurds; 70,000 Refugees Wash across Border*, „Rûdaw”, <http://rudaw.net/english/kurdistan/210920142> [dostęp: 29.09.2014].

⁶⁵ Dr Abdulhakeen Bashar, sekretarz generalny Kurdyjskiej Partii Demokratycznej w Syrii, w rozmowie z autorką 19.06.2013 r. w Hawlerze stwierdził, że jedynie arabscy sunnici nie są zainteresowani utworzeniem z Syrii federacji alewitów, Kurdów, Druzów i sunnitów. „Ta niechęć sunnitów do tworzenia wspólnego państwa będzie wszystkich Syryjczyków kosztować wiele. I niestety wojna potrwa jeszcze długo, a nas czekają bardzo ostre walki”.

⁶⁶ Tajne porozumienie pomiędzy Wielką Brytanią a Francją z 16.05.1916 r. Umowa ta przestała obowiązywać w lipcu 2014 r. wraz z ogłoszeniem samozwańczego kalifatu Państwa Islamskiego. Ch. Neff, *Bientôt le souvenir de l'église catholique chaldéenne et des églises syriaques (orthodoxes & catholiques) sera plus qu'un soufflé de vent chaud dans le desert*, „Le Monde”, www.lemonde.fr/christophe_neff [dostęp: 7.03.2015].

chodzi o powrót do sytuacji z 1514 r., kiedy to Bliski Wschód został podzielony na dwa imperia – Osmanów i Persów, czujących się panami świata. Inni chcą zachować układ z Sykes-Picot, do którego dołączyły Stany Zjednoczone, jeszcze innym zależy, aby na terytorium Syrii skupiły się przeciwstawne sobie organizacje, jak Hezbollah i salafici po to, aby je całkowicie zniszczyć. Jednak dla Syrii nie ma innej drogi niż utworzenie kraju demokratycznego. Jeśli chodzi o Kurdów, to ważnym jest uzyskanie prawnie usankcjonowanej autonomii, albo części federacyjnej Syrii, podobnie jak w RK. Wówczas powstanie sytuacja stabilna z możliwością ochrony mniejszości, w tym również chrześcijan. Doprowadzenie do równowagi pomiędzy szyitami i sunnitami jest bardzo trudne, ale i bardzo ważne, bo to daje gwarancję bezpieczeństwa nie tylko na Bliskim Wschodzie, ale także w Europie. Tylko wszyscy muszą tego chcieć⁶⁷.

Niestety takiej równowagi nie chce Arabia Saudyjska, której zależy na powstrzymaniu rosnących wpływów Iranu, będącego centrum szyickiego islamu. Saudowie obawiają się o własną pozycję, więc są gotowi zawrzeć pakt nawet z Izraelem, aby tylko osłabić Iran i wykorzystują do tego terytorium Syrii⁶⁸.

Syria leży w newralgicznym regionie, gdzie ścierają się interesy największych graczy światowej polityki. Jest to region, w którym leży strategiczny sojusznik USA – Izrael. Ponadto, jak już wcześniej wykazano, ten teren wzbudza ogromne zainteresowanie państwa rosyjskiego przez lata odsuwanego od Bliskiego Wschodu przez kraje Zachodu. Rosjanom zależy na utrzymaniu przy władzy Baszszara al-Asada, bo za militarną pomoc syryjskiemu reżimowi otrzymali, jako jedyni, prawo do wydobywania ropy naftowej niedawno odkrytej na szelfie syryjskim⁶⁹. Ponadto największy projekt irygacyjny na Bliskim Wschodzie powierzono właśnie Rosjanom⁷⁰. Rosjanie podpisali też ważne porozumienie z syryjskim rządem (1 czerw-

⁶⁷ Rozmowa autorki z Mohammedem Salehem 19.06.2013 r. w Hawlerze.

⁶⁸ R. Lasecki, *Zachód wobec konfliktu syryjskiego – strategia kłeski*, <http://bliskiwschod.pl/2013/05/zachod-wobec-konfliktu-syryjskiego-strategia-kleski/> [dostęp: 8.03.2015].

⁶⁹ *Kłopoty Syrii mogło wywołać zlokalizowanie dużych złóż ropy naftowej i gazu*, <http://zmiany.naziemi.pl/wiadomosc/klopoty-syrii-moglo-wywolac-zlokalizowanie-duzych-zloz-ropy-naftowej-gazu> [dostęp: 19.04.2013].

⁷⁰ *Największy projekt irygacyjny na Bliskim Wschodzie powierzono Rosjanom*, „Głos Rosji”, http://pl.sputniknews.com/polish.ruvr.ru/2014_07_12/Najwiekszy-projekt-irygacyjny-na-Bliskim-Wschodzie-powierzono-Rosjanom-8606/ [dostęp: 12.07.2014].

ca 2014 r.), między innymi na utworzenie Unii Celnej, a także na odbudowę Syrii⁷¹.

Jeśli chodzi o państwa Unii Europejskiej, to w kwestii syryjskiej brakuje między nimi jedności. Francuzi i Brytyjczycy, a nawet Niemcy (pomoc Kurdom) włączyli się w dozbrajanie syryjskiej opozycji, a ostatnio głównie Kurdów, którzy jako jedyni stawili czoła Da'ish. Sprzeciwili się temu Czesi, Szwedzi, Finowie i Austriacy⁷², czyli państwa, które nie mają zbyt wielkich interesów na Bliskim Wschodzie.

Warto wspomnieć, że już w 1977 r. Europejska Wspólnota Gospodarcza zawarła z Syrią umowę o współpracy, dotyczącą głównie handlu metalami szlachetnymi oraz diamentami⁷³. 2 września 2011 r. w związku z regularnie występującym łamaniem praw człowieka Rada UE podjęła decyzję o częściowym zawieszeniu stosowania owej umowy. 27 maja 2013 r. Rada UE wydała Konkluzję w sprawie Syrii, w której co prawda potępia siły zbrojne i milicyjne dokonującej masakry na ludności cywilnej, ale jednocześnie zobowiązuje się tylko do pomocy humanitarnej i to w niewielkim stopniu dla owej ludności⁷⁴. Pomimo kolejnych konkluzji czy deklaracji nie wypracowano w UE wspólnego stanowiska. Problem Syrii pozostaje nierozwiązany.

Aspekt gospodarczy syryjskiej rewolucji

Położenie Syrii wzbudza duże zainteresowanie zarówno państw ościennych, jak i międzynarodowych korporacji zajmujących się głównie handlem ropą naftową i gazem. Do momentu odkrycia złóż ropy naftowej na

⁷¹ Mira (tłum.), *Ważne porozumienie między Rosją a Syrią*, <http://www.voltairenet.org/article184049.html> [dostęp: 6.03.2015].

⁷² J. Stern, *European Powers Lift Embargo, Move to Arm Syrian Opposition. Direct Military Support to Al Nusra Terrorists*, <http://www.globalresearch.ca/european-powers-lift-embargo-move-to-arm-syrian-opposition-direct-military-support-to-al-nusra-terrorists/5336673> [dostęp: 1.03.2015].

⁷³ Komisja Europejska, *Decyzja Rady o częściowym zawieszeniu stosowania umowy między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Syryjską Republiką Arabską*, paragraf 1, Bruksela 20.02.2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0078:FIN:PL:PDF> [dostęp: 3.02.2014].

⁷⁴ *Council conclusion on Syria*, 27.05.2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137316.pdf [dostęp: 3.02.2014].

syryjskim szelfie Syria była postrzegana jako państwo posiadające znikome ilości tego surowca. Natomiast, dzięki stosunkowo płaskim terenom, jest traktowana jako kraj tranzytowy dla ropy i gazu z Iraku do Europy.

Geograficzne walory Syrii wykorzystał jej prezydent Baszszar al-Asad, który w 2009 r. ogłosił rozpoczęcie realizacji planu zwanego „Strategią Czterech Mórz”⁷⁵. Asadowi chodziło o budowę rurociągu, który ma przechodzić przez terytorium Syrii i połączyć syryjskie oraz libańskie porty nad Morzem Śródziemnym ze złożami ropy w Iraku i w Iranie. Pomysł został rozszerzony o ideę połączenia rurociągami basenów czterech mórz: Morza Czarnego, Morza Kaspijskiego, Zatoki Perskiej i Morza Śródziemnego. W lipcu 2011 r., a więc już po rozpoczęciu syryjskiej rewolucji, sfinalizowano porozumienie pomiędzy zainteresowanymi państwami (Syrią, Iranem i Irakiem, przy współdziałaniu Rosji). Ten dogodny korytarz do przepływu gazu i ropy, strategicznych surowców dostarczanych do państw europejskich, chciał wykorzystać Katar, ale go nie dopuszczono. Gaz katarski jest skraplany w niskiej temperaturze i przewożony statkami, jednak do jego odbioru potrzebne są gazoporty, których wiele państw nie ma. Nic dziwnego, że władze Kataru zaczęły wspierać syryjską rewolucję, a nawet zdecydowały się na niszczenie syryjskiej infrastruktury naftowej. Na terytorium Syrii rozgrywa się więc walka pomiędzy dwoma potentatami gazowymi: Rosją i Katarą o wpływy w Europie. Podobnie, jak Katar, zaczęły się zachowywać władze Turcji, bowiem to Turcja chciała mieć wyłączność na pośrednictwo w tranzycie nośników energii do Europy.

Jeśli chodzi o gospodarkę syryjską, to Asad prowadzi ją nieco na wzór Albanii czasów Envera Hodży, czyli Syria chce zachować status samowystarczalności, zwłaszcza w produktach rolnych i nie uzależniania się od zagranicznych banków. Wprowadzanie więc sankcji gospodarczych, które miałyby wymusić zmianę władzy nie ma większego znaczenia.

Aspekt społeczny syryjskiej rewolucji

Ważnym problemem wynikającym z syryjskiej rewolucji, a raczej wojny, są uchodźcy, z którymi nie wiadomo co zrobić. W państwach sąsiadujących

⁷⁵ R. Lasecki, *Zachód wobec konfliktu syryjskiego...*, op.cit.

z Syrią przebywa obecnie łącznie około 4 milionów uchodźców z Syrii⁷⁶. Raport UNHCR (Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców) podaje, że do 8 marca 2015 r. zarejestrowano w obozach dla uchodźców syryjskich 3 834 243 osoby, w tym na terenie Turcji 1 622 839 osób, na terenie Libanu 1 181 444 osoby, na terenie Jordanii 623 513 osób, w Iraku (tylko jeden obóz znajduje się poza Regionem Kurdystanu) 244 731 osób⁷⁷, w Egipcie 136 661 osób i w Europie 217 724 osoby, przede wszystkim w Niemczech⁷⁸, Szwecji, Holandii, Austrii, Danii, w Kosowie i w Bułgarii⁷⁹. Należy też dodać, że występują grupy uchodźców, które nie są nigdzie zarejestrowane. Ponadto w RK znaczny procent przybyszów z Syrii mieszka poza obozami i tych osób nie spisuje UNHCR. Liczba uchodźców powiększa się niemal z dnia na dzień. W okolicach miasta Dohuk (RK) znajduje się obecnie 18 obozów dla uchodźców i mieszka w nich 600 tys. osób, z których tylko część jest objęta rejestracją UNHCR, zwłaszcza że są to zarówno uchodźcy z Syrii, jak i z Iraku⁸⁰.

Wielu z tych uchodźców zamierza lub wręcz próbuje przedostać się do państw europejskich, aczkolwiek wstrzymują ich ograniczenia wizowe, brak dokumentów i niechęć państw zachodnich do angażowania się w udzieleniu pełnej opieki osobom z innego kręgu kulturowego. Niemniej przynależność do najróżniejszych międzynarodowych organizacji wymusza na krajach zachodnich wyasygnowanie środków potrzebnych na utrzymanie owych uchodźców i budowanie dla nich specjalnych obozów. Niestety fala uchodźców jest tak duża, że przeznaczane na nich fundusze

⁷⁶ *Raport roczny Amnesty International 2014/15. Sytuacja praw człowieka na świecie*, s. 125, <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/0001/2015/en/> [dostęp: 8.03.2015].

⁷⁷ Oprócz uchodźców syryjskich w Regionie Kurdystanu przebywa ponad 1 200 000 uchodźców z terenu Iraku objętego walkami z Państwem Islamskim. Patrz: Raport UNHCR: *Syria Regional Refugee Response*, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> [dostęp: 9.03.2015].

⁷⁸ Władze Niemiec i Francji kilkakrotnie deklarowały, że chętnie przyjmą do siebie syryjskich chrześcijan, ale to nie rozwiązuje sytuacji. Poza tym wówczas chrześcijaństwo, które zrodziło się na Bliskim Wschodzie, zostanie całkowicie wymazane z tej części świata. Mówił o tym m.in. chaldejski biskup z Aleppo Antoine Audo, przebywając w listopadzie 2014 r. w Polsce: *Biskup Audo z Syrii o ekonomicznym podłożu wojny i znaczeniu państw Zachodu dla muzułmanów*, <http://www.radionet.pl/publikacje/biskup-audo-z-syrii-o-ekonomicznym-podlozu-wojny-i-znaczeniu-postaw-zachodu-dla-muzulmanow> [dostęp: 7.11.2014].

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Prywatna rozmowa telefoniczna autorki z Rasoulem Sabrim z Dohuk, pracownikiem miejscowej służby zdrowia 9.03.2015 r.

są zdecydowanie niewystarczające. W środkach masowego przekazu stale ukazują się informacje o brakującej żywności, o tragicznym losie ludzi wyrzuconych działaniami wojennymi z ich własnych domów⁸¹. Wśród owych uchodźców szerzą się najróżniejsze choroby, które mogą doprowadzić do wybuchu epidemii.

Innym problemem syryjskiej wojny, zwłaszcza w kontekście bezpieczeństwa Europy, ale i pozostałych regionów świata, jest terroryzm. Najnowsze opracowania (na podstawie dwóch instytucji *Global Terrorism Database* oraz *Institute for Economics and Peace*) wykazują, że 82 procent zamachów terrorystycznych na świecie w 2013 r. dokonały osoby motywowane islamem, czyli uprawiające dżihad. Syria w 2013 r. plasowała się na piątym miejscu po Iraku, Afganistanie, Pakistanie i Nigerii, gdyż jak obliczono doszło tam do 217 ataków terrorystycznych⁸². Druga połowa 2014 r. przyniosła zmiany i Syria zaczyna rywalizować z Irakiem o pierwsze miejsce.

Do powstania Państwa Islamskiego w Syrii walczyło ponad półtora tysiąca najróżniejszych zmilitaryzowanych ugrupowań, większość mających powiązania z Al-Kaidą⁸³. Gros z nich wchłonęło IS, przyjmując w swe szeregi wszystkich chętnych, w tym kilkanaście tysięcy osób z zagranicy. Mass media podają, że owi obcokrajowcy w IS reprezentują aż 90 państw⁸⁴. Wśród nich są również obywatele państw UE: Francuzi, Belgowie, Niemcy, Brytyjczycy, Szwedzi, ale i Amerykanie⁸⁵. Po zakończeniu działań wojennych w Syrii i w Iraku, to oni będą destabilizować atakami terrorystycznymi kraje wysoko uprzemysłowione, zwłaszcza że większość z nich przechodzi znakomite szkolenia wojskowe w jednym z obozów treningo-

⁸¹ M. Kokot, *Uchodźcy z Syrii płacą za grzechy ONZ*, „Gazeta Wyborcza”, http://wyborcza.pl/1,75477,17067396,Uchodzy_z_Syrii_placa_za_grzechy_ONZ.html [dostęp: 1.03.2015].

⁸² *The 2014 Global Terrorism Index*, <http://www.visionofhumanity.org/#page/indexes/terrorism-index/2013/SYR,IRQ/OVER> [dostęp: 9.03.2015]. Danych za 2014 r. jeszcze nie opracowano.

⁸³ Informacje uzyskane przez autorkę w rozmowach telefonicznych z mieszkańcami północnych terenów Syrii – z rejonu Afrin i Aleppo, Kobanê i Amuda.

⁸⁴ P. Woźniak, *Obywatele 90 państw w szeregach Państwa Islamskiego*, <http://www.rp.pl/artykul/1178591.html> [dostęp: 5.03.2015].

⁸⁵ JU/AP, *Państwo Islamskie: rekordowa liczba cudzoziemców w szeregach dżihadystów*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1375340,Panstwo-Islamskie-rekordowa-liczba-cudzoziemcow-w-szeregach-dzihadystow> [dostęp: 9.03.2015].

wych dla terrorystów. Tylko na terenie Syrii znajduje się 49 takich obozów. W kilku z nich szkoli się również dzieci. IS ma 16 takich obozów, z których 9 prowadzi grupy dżihadystów z Kaukazu⁸⁶.

Podsumowanie

Nikt nie ma na razie pomysłu na rozwiązanie kwestii syryjskiej. Można stwierdzić, że w pewnym sensie z pomocą unijnym czy zachodnim politykom przyszli Kurdowie, którzy stanęli przed koniecznością obrony własnych domów. Po powstaniu IS i jego niezwykle brutalnym działaniom rozprzestrzeniającym się na inne regiony świata, to Kurdowie wysunęli się na prowadzenie. W Parlamencie Europejskim powstało więc silne lobby prokurdyjskie, które w najbliższym czasie (wiosna 2015 r.) zamierza przygotować konferencję poświęconą problematyce kurdyjskiej. Coraz częściej mówi się też o stworzeniu niepodległego Kurdystanu, ale tylko z części Iraku. Natomiast, jeśli chodzi o syryjskich Kurdów, to mogliby oni pełnić rolę podobną do ich współrodaków w Iraku, czyli takiego katalizatora pomiędzy sunnitami i szyitami. Jeśli uda się stworzyć z Syrii państwo federacyjne, za czym optują Kurdowie, to istnieje szansa na ustabilizowanie sytuacji na Bliskim Wschodzie. Oczywiście ważną kwestią jest zniwelowanie działań Państwa Islamskiego. Aczkolwiek problemem jest nie tylko brak wspólnego działania państw unijnych wobec rozgrywającej się tragedii w Syrii, ale także brak zdecydowanej polityki. Państwa zachodnie nie potrafią się zdecydować czy poprzeć Turcję, która dąży do obalenia rządu Asada? Jednak popieranie Turcji to również w pewnym sensie popieranie IS, organizacji brutalnie zabijającej m.in. chrześcijan, która teoretycznie walczy z syryjskim reżimem. A może należy zgodzić się na pozostawienie Asada, jak chce Rosja, bo tylko Asad ma szansę przeciwstawić się IS? Jeśli UE poprze Rosję, to Iran będzie głównym graczem w regionie. W siłę obrośnie również Hezbollah. Natomiast Rosja przejmie prowadzenie na Bliskim Wschodzie wśród państw spoza regionu. Na to nigdy nie zgodzi się Arabia Saudyjska. Można też pozostawić problem do samorozwiązania się, ale to spowoduje rozrost Państwa Islamskiego nie tylko na cały Bliski

⁸⁶ B. Roggio, C. Weiss, *Jihadist continue to advertise training camps in Iraq and Syria*, http://www.longwarjournal.org/archives/2014/12/jihadists_continue_t.php [dostęp: 9.03.2015].

Wschód. Wielokrotnie wzrośnie liczba uchodźców, zostaną zerwane dostawy surowców... Sytuacja jest patowa i wymaga niezwykle precyzyjnych analiz, ale jednocześnie rezygnacji z patrzenia tylko pod kątem własnego interesu.

Summary

The Arab Spring, which turned into a revolution, or rather a civil war in Syria caused a tragic, yet interesting configuration of the international political arena. This seemingly small, insignificant country in the Middle East pulled the most important powers of the world in to its interior conflicts. Syria has become the key to the Middle East. It is a very colorful country in every way: ethnic, religious, cultural, landscape... and the country in which the Middle East countries and world powers and international terrorist organizations want to pursue their interests. They are so contradictory interests that led to an absurd war in which everyone is fighting against everyone. There has therefore been a confrontation on several levels, such as political: between the United States and Russia; religious: Christians–Muslims, as well as within Islam: Sunni–Shia, or Saudis and the Persians; business: where, for example, the role of the corridor between the Mediterranean Sea and Iraq it is taken by Turkey, it is a confrontation between the Ottomans and the Persians. Due to this almost 3 million external emigration takes place – not to mention the more than 10 million internal migration – and simultaneously the influx of refugees not only to neighboring countries but also to Europe, mainly Western Europe. On the political scene the new players are reinforcing themselves namely, the Kurds. A new division of the Middle East is being created of which, the future is difficult to predict.

Key words: Syria, the Arab Spring, immigrants, Kurds, civil and religious war

Абстракт

Арабская весна, которая превратилась в революцию, а вернее в гражданскую войну в Сирии, вызвала трагическое и одновременно интересное соотношение сил на международной политической арене. Казалось бы, небольшая, незначительная страна на Ближнем Востоке втянула в свои внутренние интриги крупные державы мира. Сирия стала ключём на Ближнем Востоке. Это страна необыкновенно красочная во всех отношениях:

этнических, религиозных, культурных, ландшафтных..., а также является страной, в которой ближневосточные государства, мировые державы, а также международные террористические организации хотят реализовать свои собственные интересы. Это настолько противоречивые интересы, что привели к абсурдной войне, в которой все борются против всех. Дошло до противостояния на нескольких уровнях: политическом – между Соединёнными Штатами и Россией; религиозном – христианами и мусульманами, а также внутри ислама: суннитами – шиитами, то есть саудами и персами, экономическом, в котором, например, роль коридора между Средиземным Морем и Ираком берет на себя Турция, это противостояние между османцами и персами. К этому присоединяется ещё проблема беженцев: почти 4 миллиона эмигрантов, не говоря уже о более 10 миллионах мигрантов и, таким образом, приток беженцев не только в соседние государства, но и в Европу, главным образом в Западную. На политической арене усиливается влияние новых игроков, одними из которых являются курды. Происходит новый раздел Ближнего Востока, будущее которого предсказать трудно.

Ключевые слова: Сирия, арабская весна, эмигранты, курды, гражданская война и религиозная война